

VOLS CONÈIXER LA HISTÒRIA DE LES DONES DEL MUSEU?

8 de març de 2019

MARTINE BERTEREAU. LA PRIMERA MINERALOGISTA

Textos Marc Campeny Crego

Martine Bertereau (1590-1642)

La vida de Martine Bertereau (1590-1642) és una d'aquestes intrigants històries que serviria, sense dubte, com a argument d'un guió cinematogràfic. A cavall entre l'alquímia i la ciència, a la francesa se li reconeix, no en va, el títol de la primera dona mineralogista de la història.

Bertereau va néixer a França, en el si d'una família noble involucrada en el negoci de la mineria de la província de la Touraine, si bé algunes cròniques apunten a que podria ser originària de la regió històrica de Berry.

Tot i que la recerca de jaciments minerals era un coneixement que se li havia transferit des de la seva pròpia família, l'estudi d'aquesta matèria l'abraçà de ple quan el 1610 es casà amb l'enginyer de mines Jean de Chastelet, baró de Beausoleil i d'Auffenbach. En aquells temps, De Chastelet era un

enginyer reconegut i ostentava el càrrec de comissari general de mineria de l'imperi hongarès, títol que li havia atorgat el mateix Rodolf II, emperador del Sacre Imperi Romanogermànic.

El matrimoni va viatjar arreu del món entre 1606 i 1620 a la recerca de jaciments miners i aprofundint en el seus coneixements de mineralogia. L'any 1626, el rei Enric IV de França contractà Bertereau i De Chastelet per inspeccionar el territori francès a la recerca de nous jaciments minerals amb l'objectiu de fer revifar el sector de la mineria, però les seves pràctiques van topar amb l'església que els va acusar de bruixeria i van abandonar el país.

Anys més tard, de nou establerts en territori francès, la demanda d'honoraris que Bertereau havien fet a Richelieu enutjà a la corona francesa i això feu que es reobris-

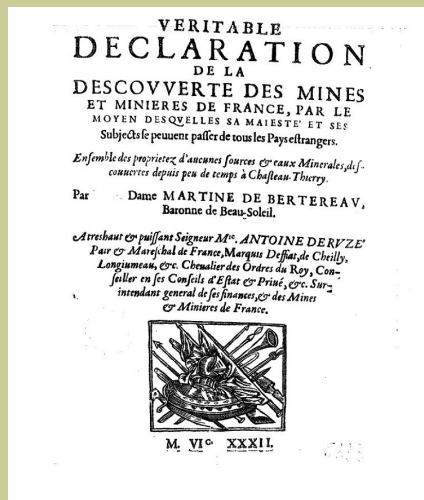

Castell de Vincennes on va morir Martine Bertereau

sin les acusacions de bruixeria contra ella i el seu marit. Finalment, els càrrecs van prosperar i Jean de Chastelet va ser empresonat a la Bastilla mentre que Martine Bertereau va ser tancada al castell de Vincennes on morí empresonada l'any 1642.

L'exploració del territori francès

A Martine de Bertereau, se li atribueix el descobriment de 150 mines en territori francès. Entre els seus principals treballs destaquen dos manuscrits: *Véritable déclaration de découverte des mines et minières*, publicat el 1632 i, especialment, una obra poètica dedicada al cardenal Richelieu: *La restitution de pluton* del 1640. Aquest manuscrit és, en realitat, una súplica escrita en vers on Bertereau demana a Richelieu el cobrament dels treballs d'exploració que el matrimoni havia realitzat en nom de la corona francesa però que no se'ls hi havien pagat al ser acusats de bruixeria.

Véritable déclaration de découverte des mines et minières escrit per Martine de Bertereau BnF Gallica.

MARTINE BERTEREAU. LA PRIMERA MINERALOGISTA

A la recerca de mines arreu del món

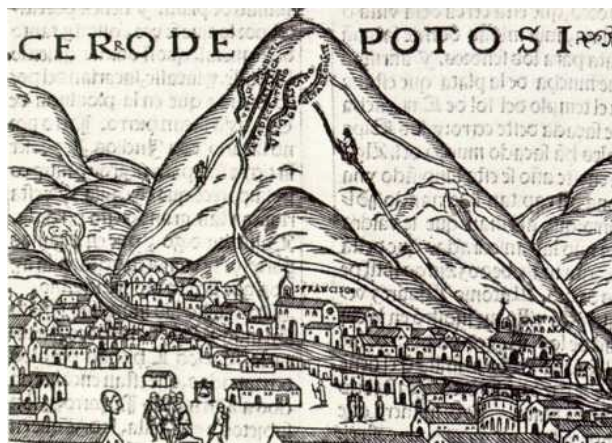
Entre 1610 i 1626, De Chastelet i Bertereau van realitzar diversos viatges a la cerca de jaciments minerals, declarant noves mines a Hongria, Alemanya, Moràvia, Bohèmia, Polònia, Suècia, Espanya o les illes Britàniques.

Segons algunes cròniques escrites per la mateixa Bertereau, també creuà l'Atlàntic i visità les cèlebres mines del Cerro Potosí, a l'actual Perú: *"étant moi-même descendue dans les puits et cavernes des mines (bien qu'effroyables en profondeur) comme celles d'or et d'argent du Potozi, au Royaume du Pérou dont les carrières sont appelées par les espagnols la Esperanza de la Muerte..."*.

Aquests llargs viatges van permetre a Bertereau adquirir tot el coneixement relacionat amb l'art de l'enginyeria minera: la mecànica,

la hidràulica, la mineralogia o la química no tenien secrets per a ella. Tanmateix, dominava diverses llengües a més del francès, com ara italià, alemany, anglès, espanyol, llatí i, fins i tot, hebreu. Aquest ventall de coneixements,

tots ells autodidactes, convertia a Martine Bertereau en una erudita de primer ordre amb un elevat coneixement no només científic sinó també cultural.

Potosí. El imatge de la Crònica del Perú, 1553

Quan la ciència era bruixeria

Detall del Retrat del Cardenal Richelieu, Philippe de Champaigne. National Gallery Londres

Quan van ser contractats per rei de França, Martine Bertereau i el seu marit Jean de Chastelet van centrar la seva exploració a les regions del Llenguadoc i, especialment, a la Bretanya on els seus estranys mètodes van despertar el malestar de l'església. Aquest fet va produir-se per que a més dels procediments científics convencionals, el matrimoni utilitzava mètodes d'exploració menys ortodoxos atribuïts clàssicament a l'art de l'alquímia i que incloïen l'ús de la màgia, les varetes d'endevinació i, fins i tot, la participació d'un sacerdot a mode d'endeví. Arran d'aquestes pràctiques, el dos membres del matrimoni, però especialment Bertereau per la seva condició de dona, van ser senyalats com a practicants de l'art de la bruixeria. Després d'uns minuciosos registres a casa seva, on no es van trobar proves que els inculpassin, els hi van retirar els càrrecs però Bertereau i De Chastelet van decidir abandonar França com a mesura de precaució.

Un cop van retornats a França van continuar amb la seva tasca, però es van enemistar amb el cardenal Richelieu i aquest va reobrir la causa de bruixeria i va fer empresonar al matrimoni que van morir en presó.